

Lautakuntapäätösten nopea ennakkoarviointi

Ideakortti-sarjaa julkaisee Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakesin Kuntapalvelut -tulosalueen Kuntien hyvinvointistrategiat -ryhmä.

Ideakorteissa esitellään ideoita ja ratkaisuja, joiden avulla eri alojen ammattilaiset voivat kehittää toimintatapojaan.

ISSN 1456-4475

Jokaisen hallinnonalan päätökset vaikuttavat terveyteen ja hyvinvointiin. Päätöksenteossa tarvitaan ennakolta tietoa päätösten seurauksista. Ennakkoarvioinnin avulla asian valmistelija voi nopeasti kuvata päätöksen hyviä ja huonoja puolia. Se auttaa luottamushenkilöä tekemään entistä vaikutustietoisempia päätöksiä.

Ennakkoarviointi tukee kunta-päätöksiä

Ennakkoarviointi on prosessi, jossa arvioidaan ennalta eri päätösvaihtoehtojen vaikutuksia. Tieto päätöksen vaikutuksista auttaa sopivimman vaihtoehdon valinnassa. Samalla voidaan myös varmistaa, että päätökset tukevat kunnan strategisia tavoitteita. Ennakkoarviointia käyttämällä päätöksenteon läpinäkyvyys kasvaa ja päätökset ovat entistä paremmin perusteltuja.

Ennakkoarviointi toimii lautakunnan, valtuuston tai hallituksen valmistelijan ja esittelijän apuna päätöksen valmistelussa.

Ennakkoarviointi antaa valmistelijalle työkalun, jonka avulla hän voi kuvata ehdotetun ratkaisun myönteiset ja kielteiset vaikutukset verrattuna muihin päätösvaihtoehtoihin. Valmistelija voi tuoda päättäjille tasapuolisesti eri vaihtoehtoja ja niiden vaikutuksia. Hän voi myös perustella miksi juuri kyseiseen päätösehdotukseen on päädytty. Sen seurauksena asioiden uudelleen valmistelun tarve todennäköisesti vähenee.

Luottamushenkilö saa ennakkoarvioinnista entistä monipuolisemmin tietoa eri ratkaisumalleista ja niiden vaikutuksista. Samalla luottamushenkilö voi nähdä tiiviissä

muodossa, millaisia vaihtoehtoja ja näkökulmia valmistelun aikana on pohdittu. Luottamushenkilö voi keskittyä arvo keskusteluun siitä, ovatko vaikutukset riittäviä tai hyväksyttäviä.

Nopea ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointi

Nopea ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointi (IVA) on yksi ennakkoarvioinnin sovelluksista. IVA:ssa tarkastellaan päätösten vaikutuksia ihmisten terveyteen ja hyvinvointiin. Se on nopeampi ja yksinkertaisempi tapa selvittää vaikutuksia kuin sosiaalisten vaikutusten arviointi (SVA) tai terveysvaikutusten arviointi (TVA).

Nopea IVA käynnistyy, kun valmistelija tunnistaa arvioinnin tarpeellisuuden joko kunnan laatimien ohjeiden tai oman harkintansa perusteella. Harkinnan perusteena on se, aiheutuuko päätöksestä todennäköisesti merkittäviä vaikutuksia ihmisten terveyteen ja hyvinvointiin. Jos esiteltävästä asiasta ei aiheudu merkittäviä vaikutuksia, tämä tieto kirjataan esittelytekstiin.

Ennakkoarviointia on käytetty lautakunnissa, kun on haluttu:

- tarkastella eri vaihtoehtojen vaikutuksia kunnan talouteen
- järjestää palvelut tarpeita vastaavalla tavalla
- pohtia päätösten seurannaisvaikutuksia pidemmällä aikavälillä
- kuvata vaikutuksia kokonaisvaltaisesti yli hallintokuntarajojen
- antaa luottamushenkilöille laaja-alainen näkökulma päätettävästä asiasta

Nopean ennako- arvioinnin malli

Nopean IVA:n kolme askelta

Kun IVA on tarpeen tehdä, valmistelija pohtii, millaista tietoa ja kenen asiantunte-
musta hän tarvitsee arvioinnissa. Riittääkö
hänen oma asiantuntemuksensa vai tarvi-
taanko prosessissa myös muiden asiantun-
tijoiden osaamista? IVA:n aikana valmis-
telija voi konsultoida asiantuntijoita ja asi-
anosaisia parhaaksi katsomallaan tavalla,
esimerkiksi puhelimitse, sähköpostilla tai
tapaamisissa.

Nopean IVA:n kolme vaihetta ovat:

1) *Vaihtoehtojen kuvaaminen.* Arvioitavat
vaihtoehdot kuvataan esimerkiksi niin, että
kukin vaihtoehto toteuttaa yhtä näkökul-
maa. Mukana on aina ns. nollavaihtoehto,
eli kuvaus siitä mitä tapahtuu, jos nykyinen
kehitys jatkuu. Sitä käytetään arvioinnissa
vertailun pohjana.

2) *Vaikutusten tunnistaminen.* Vaihtoehto-
jen vaikutukset voidaan tunnistaa esimer-
kiksi kunnan tavoitteiden, terveyden tausta-
tekijöiden tai eri väestöryhmien näkökul-

masta. Tunnistamisen tueksi soveltuvat
kunnan tai hallinnonalan omat tarkistus-
listat tärkeiksi koetuista vaikutuksista tai
muut ennakoarvioinnin tarkistuslistat.

3) *Vaihtoehtojen vertailu.* Lopuksi arvioi-
daan vaihtoehtojen toteuttamisen seurauk-
sia ja vertaillaan vaihtoehtojen vaikutuksia.
Vertailun pohjalta valmistelija esittää pää-
tettäväksi yhtä vaihtoehtoista. Sen myön-
teiset ja kielteiset vaikutukset kirjataan esi-
tykseen. Lisäksi esitetään arvio siitä, mitä
tapahtuu, jos päätösesitystä ei toteuteta tai
valitaan joku toinen vaihtoehto. Vertailun
tulokset kirjataan esittelytekstiin tai sen
liitteeksi taulukkona tai sanallisessa muo-
dossa.

Vaihtoehtojen vertailun työkaluna ja rapor-
tointivälineenä voi käyttää arviointiloma-
ketta tai arviointitaulukkoa. Taulukkoon
kirjataan vaihtoehtojen vaikutukset sanalli-
sesti, määrällisesti tai mikäli mahdollista,
kustannuksina (Ks. lisää tietoa takasivulta).

Närpiö soveltaa jo

Närpiössä TEJO-johtoryhmä päätti syyskuussa 2006, että lautakunnat ja terveyskeskus-
kuntayhtymä soveltavat ennakoarviointia vähintään yhdessä päätöksessä vuoden lop-
puun mennessä. Lautakuntien esittelijöille, valmistelijoille ja puheenjohtajille järjes-
tettiin koulutusta ja he saivat tukea projektisihteeriltä. Ennakoarvioinnista kerrottiin
lautakunnille hyvinvointikertomuksen käsittelyn yhteydessä.

Luottamushenkilöt ottivat ennakoarvioinnin vastaan hyvin myönteisesti, koska sen
koettiin lisäävän tietoa ajankohtaisista asioista ja niiden vaikutuksista. Valmistelijat oli-
vat huolissaan ennakoarvioinnin viemästä ajasta ja siitä, että se olisi vaikea toteuttaa
kiireen keskellä. Lisäksi pelättiin, että kuulemismenettely voi johtaa liian avoimeen
päättöksentekoon. Kokeilu osoitti kuitenkin, että ennakoarviointi ei vienyt liikaa ai-
kaa. Valmistelijat kokivat, että heidän olisi joka tapauksessa pitänyt käsitellä eri vaih-
toehdot asian valmistelussa. Erona oli, että ennakoarvioinnissa vaihtoehdot kirjattiin
ja ne tulivat luottamushenkilöiden tietoon.

Luottamushenkilöiden tietämys kasvoi

Närpiössä vaikutusten arviointia sovellettiin erilaisiin ajankohtaisiin kysymyksiin.
Valmistelijat ratkaisivat, milloin arviointi oli tarpeen tehdä. Arvioituja päätöksiä oli-
vat esimerkiksi linja-autojen pysäköinti koulukeskuksessa (tekninen lautakunta), kieli-
luokan käyttöönotto (koululautakunta), esikoulun tilaratkaisut (sosiaalilautakunta) ja
kirjastoauton tulevaisuus (kirjaston ja kansalaisopiston lautakunta). Vaihtoehtoja ku-
vattiin esittelytekstissä tai arviointi sisällytettiin esittelyn liitteeksi. Vaihtoehtoja havain-
nollistettiin myös taulukon avulla.

Nopea IVA Salon lautakunnissa

Lisää esimerkkejä:

<http://info.stakes.fi/iva/FI/esimerkkeja>

TEJO-projekti:

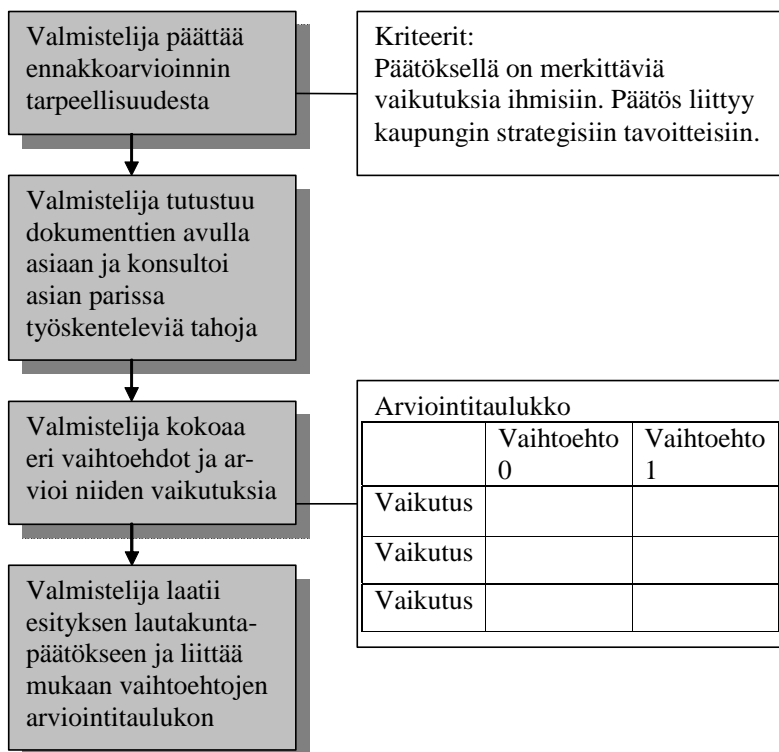
<http://info.stakes.fi/tejo/FI>

Salossa yhteinen päätös

Salon kaupungissa Terveystieteiden edistämisen paikalliset rakenteet ja johtaminen -projektin johtoryhmä päätti ottaa nopean IVA:n käyttöön lautakuntapäätöksissä. Nopeaa IVA:a sovelletaan silloin, kun päätöksellä on merkittäviä vaikutuksia ihmisiin tai päätös liittyy Salon kaupungin strategiaan tavoitteisiin. Tarkoituksena on käyttää nopeaa IVA:a myös kaikissa uusissa hankkeissa. Johtoryhmä laati valmistelijoita varten ohjeen nopean IVA:n toteuttamistavasta.

Perusturvalautakunta, sivistyslautakunta ja tekninen lautakunta olivat ensimmäiset nopean IVA:n käyttäjät.

Salossa saatujen kokemusten mukaan nopea IVA voidaan valmistelijan ja yhden sisältöasiantuntijan toimesta toteuttaa jopa puolessa tunnissa. Tämä edellyttää kuitenkin, että asia on valmistelijalle tuttu ja IVA:an tarvittava tieto on nopeasti saatavilla.

Lisää tietoa

www.stakes.fi/iva

http://info.stakes.fi/tejo/FI

Stakes (2006). Ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointi. Stakesin ideakortti 1/06.

Stakes (2004). Kuntien päätösten ennakkoarviointi. Stakesin ideakortti 1/04.

Stakes (2006). Vaikutusten tunnistaminen. Stakesin ideakortti 2/06.

Stakes (2007). Vaihtoehtoja on – otetaan ne käyttöön. Stakesin ideakortti 3/07.

Stakes (2007). Vaihtoehtojen vertailu auttaa päätöksissä. Stakesin ideakortti 4/07.

Stakes (2005). Ennakkoarviointi kaavoituksessa – malli yhteistyöstä. Stakesin ideakortti 3/05.

Stakes (2005). Kuntien hyvinvointijohtamisen menetelmiä ja työvälineitä. Stakesin ideakortti 1/05.

Stakes (2005). Hissi on halvempi. Stakesin ideakortti 2/05.

Stakes (2005). Asunnon korjaus alentaa vanhuspalvelujen kustannuksia. Stakesin ideakortti 4/05.

Kauppinen T. & Nelimarkka K. (2004). Ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointi Terve Kunta -verkoston kunnissa. Stakesin Aiheita 18/2004.

Yhteystiedot

perusturvajohtaja Paavo Varis
Salon kaupunki
etunimi.sukunimi@salo.fi

sosiaali- ja terveysjohtaja Ulla Tikkanen
Kauniaisten kaupunki
etunimi.sukunimi@kauniainen.fi

päivähoitopäällikkö Raija Laine
Kauniaisten kaupunki
etunimi.sukunimi@kauniainen.fi

johtava hoitaja Anna-Greta Olsio-Tuisku
Närpiön kaupunki
etunimi.sukunimi@hvc.narpes.fi

projektityöntekijä Hanna Esch
Närpiön kaupunki
etunimi.sukunimi@narpes.fi

Julkaisija

Sosiaali- ja terveysalan
tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes
Kuntapalvelut -tulosalue,
Kuntien hyvinvointistrategiat -ryhmä
http://groups.stakes.fi/KHS/FI

Postiosoite
PL 220, 00531 Helsinki

www.stakes.fi

Ideakortit on luettavissa osoitteessa:
http://groups.stakes.fi/KHS/FI/Julkaisut/
ideakortit.htm

Päivähoito Kauniaisissa

24.10.2006 Kauniaisten päivähoito/ Päiväkodin johtajien tehtävän muuttamisen vaikutukset		
Vaikutukset	Nykmalli A (8 päiväkodin johtajaa)	Malli B (6 päiväkodin johtajaa)
lapseen/lapsiin		
työyhteisöön		
esimiestyöhön		
talouteen		
henkilöstömäärään /laatuun		

Nopean IVA:n tarpeellisuus punnitaan lomakkeella

Kauniaisissa on kehitetty lomake, jonka avulla valmistelija voi selvittää tarvitaanko asian valmistelussa nopeaa IVA:a. Lomakkeessa valmistelija pohtii kyllä/ei -kysymysten avulla onko päätöksellä vaikutuksia väestön määrän tai rakenteen, elinympäristön, elinolojen tai -tapojen, elämänhallinnan tai hyvinvointipalvelujen kautta kuntalaisten hyvinvointiin ja terveyteen. Nopea IVA toteutetaan, jos yhteenkään kysymyksestä vastataan myöntävästi.

Nopea IVA jäsentää valmistelua

Kauniaisissa nopeaa IVA:a on käytetty esimerkiksi sosiaali- ja terveyslautakunnassa päiväkodin johtajuuden muutosten tarkastelussa.

Asian valmistelusta vastannut päivähoitopäällikkö toteutti nopean IVA:n yhdessä päivähoitojohtajien kanssa kahden työkokouksen aikana. Nopea IVA käynnistettiin SWOT-analyysillä, jonka tuloksia hyödynnettiin kahden mallin vaikutuksia tarkastellessa. Johtoryhmä tunnisti, millaisia vaikutuksia malleilla on tärkeinä pidettyihin kohderyhmiin (ks. taulukko).

Yhteinen prosessi sitouttaa

Valmistelijan mukaan nopeasta IVA:sta ei aiheutunut suurta lisätyötä. Asian miettiminen ja jäsentäminen olisi täytynyt tehdä joka tapauksessa päätöstä valmisteltaessa.

Päivähoidon esimiesten yhdessä tekemä arviointiprosessi edesauttoi yhteisen näkemyksen saavuttamista ja päätösesityksen laatimista.

Valmistelijan mukaan ennakkoarvioinnilla voidaan ottaa huomioon mahdolliset riskit ja uhat ja varmistaa, että ne eivät toteudu. Kun vaikutuksia tarkastellaan eri näkökulmista, arviointiin saadaan jäsentynyttä asiapohjaa eikä se jää yleisten olettamusten ja ennakoasenteiden varaan.

Nopea IVA auttoi jäsentämään asiaan liittyviä näkemyksiä ja toi jäntevyyttä esitykseen. Valmistelija kertoi, että arviointi tuki kokonaisuuden näkökulmasta parhaan vaihtoehdon valintaa ja sen esittämistä lautakunnalle.

Kauniaisissa saatujen kokemusten mukaan nopea IVA helpotti lautakunnan päätöksentekoa ja siitä on apua myös päätetyn muutosprosessin toteuttamisessa.